

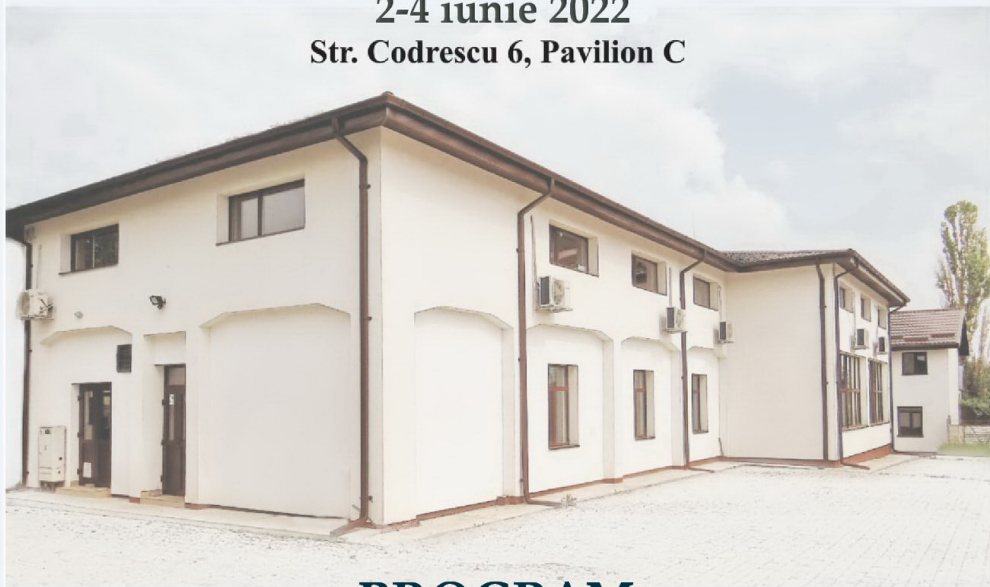

Academia Română – Filiala Iași
Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”

CONFERINȚA ANUALĂ A INSTITUTULUI DE ISTORIE „A. D. XENOPOL” DIN IAȘI EDIȚIA a III-a

2-4 iunie 2022

Str. Codrescu 6, Pavilion C

PROGRAM

Proiect
finanțat de

PRIMĂRIA
MUNICIPIULUI
IAȘI

în
parteneriat
cu

Direcția Județeană pentru Cultură Iași
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" - Facultatea de Istorie
Muzeul Municipal "Regina Maria" Iași
Institutul de Arheologie Iași
Asociația - Societatea de Științe Istorice "A.D. Xenopol"

Comitetul de organizare:

Alexandru D. Aioanei, Mihai-Cristian Amărieuței,
Liviu Brătescu, Marius Chelcu, Dorin Dobrinu,
Sorin Grigoruță, Marian Hariuc

JOI, 2 iunie 2022

Deschiderea lucrărilor Conferinței

(9:00-9:45, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Saluturi de deschidere

Prof. univ. dr. Gheorghe Cliveti, m.c. A.R., Director al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”

Mihai Chirica, Primarul Municipiului Iași

Acad. Viorel Barbu, Președintele Academiei Române – Filiala Iași

Acad. Victor Spinei, Președintele Secției de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Române

Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Decanul Facultății de Istorie Iași

Alexander Rubel, Directorul Institutului de Arheologie Iași

Aurica Ichim, Directorul Muzeului Municipal „Regina Maria” Iași

Florin Cîntic, Șeful Serviciului Județean Iași al Arhivelor Naționale

Bobi Apăvăloaei, Direcția Județeană pentru Cultură Iași

Marius Chelcu, reprezentant al Comitetului de organizare

Prelegere inaugurală

(9:45-10:45, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Constantin Iordachi (Viena), *Eroi și victime: ocupație și comunism în muzeele din Europa Centrală și de Est*

Pauză de cafea (10:45-11:00)

Secțiunea 1

Ctitori și ctitorii în Moldova și Țara Românească (secolele XVII-XIX)

(11:00-13:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

JOI, 2 iunie 2022

Moderator: Mihai-Cristian Amărieuței

Mariana Lazăr (București), *Solidaritate de neam în jurul unei ctitorii: Cantacuzinii, Filipeștii și mănăstirea Mărgineni*

Gheorghe Lazăr (București), *Ctitorii negustorești din Țara Românească și destinul lor. Câteva studii de caz (secolele XVII-XVIII)*

Petronel Zahariuc (Iași), *Contribuții la istoria satelor din ținutul Hotin ale mănăstirii Todireni (Burdujeni), metoc al mănăstirii Sf. Pavel de la Muntele Athos (începutul sec. XVII-1812)*

Augustin Guriță (Iași), *Metoace eparhiale din Moldova secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea. Ctitori, administrare, statut*

Marius Chelcu (Iași), *Ziditori de biserici și destine: un egumen al mănăstirii Frumoasa din prima jumătate a secolului al XIX-lea*

Pauză de prânz (13:00-14:30)

Secțiunea 2

Oameni în mișcare: călători, migranți, boieri și domni în Moldova (prima jumătate a secolului XIX)

(14:30-16:30, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Gheorghe Lazăr

Sorin Grigoruță (Iași), *Călătoria terapeutică: în căutarea unor doctori „ispitiți” și a unor cure „tămăduitoare”*

Silviu Văcaru (Iași), *Emigranți transilvăneni în Moldova la începutul secolului al XIX-lea*

Cristian Ploscaru (Iași), *O numire surprinzătoare? Ioniță Sandu Sturza domn al Moldovei*

Mihai-Cristian Amărieuței (Iași), *„Condicile de boierii” din domnia lui Ioan Sandu Sturza (1822-1828). Preliminarii la o ediție*

Pauză de cafea (16:30-16:45)

JOI, 2 iunie 2022

Secțiunea 3
Grupuri etnice, litigii politice și diplomație
în secolele XIX-XX

(16:45-18:45, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și
transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Dorin Dobrinu

- Philippe Henri Blasen (Iași), *Viața cotidiană ruteană în lucrările românești din secolul al XIX-lea*
- Andrei Cușco (Iași), *Alexis Nour și „problema româno-ruteană”: Chestiunea ucraineană, germanofilie și război de propagandă în perioada neutralității (1914-1916)*
- Lucian Leuștean (Iași), *Chestiunea evreiască din România și acțiuni ale evreilor români la Conferința de pace de la Paris (1919) – mărturii inedite din arhive britanice*
- Remus Tanasă (Iași), *Hagop Djolian Siruni și armenologia românească*
- Marius Diaconescu (București), *Diplomație și spionaj cu ocazia negocierilor româno-maghiare de la San Remo și Viena din 1929 pentru soluționarea problemei optanților*

VINERI, 3 iunie 2022

Secțiunea 4

Relații economice, ajutoare umanitare și diplomație culturală în secolul XX

(9:00-11:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și pe ZOOM – pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Armand Goșu

Radu Florian Bruja (Suceava), *Primele contacte economice româno-slovace și dificultățile lor (martie 1939-septembrie 1940)*

Dorin Dobrinu (Iași), *Ajutoare din Europa Centrală pentru România lovită de foamete (1946-1947)*

Paul Nistor (Iași), *Dincolo de ideologie... Colaborări culturale (muzică și arte interpretative) româno-americane în 1963*

Cezar Stanciu (Târgoviște), *Diplomația românească și provocările destinderii sovieto-americane, 1972*

Pauză de cafea (11:00-11:15)

Secțiunea 5

Administrație și crize politice în România secolului XX

(11:15-13:15, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și pe ZOOM – pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Leonidas Rados

Mihai Mîrza (Iași), *Parohiile ortodoxe din Iași în contextul aplicării Legii comunale din 1864*

Ionuț Biliuță (Târgu Mureș), *„Agenții schimbării?”: Reacția Clerului Bisericii Ortodoxe din Moldova și Țara Românească la proiectele de modernizare instituțională ale statului român (1848-1881)*

Simion-Alexandru Gavriș (Iași), *Criza unei guvernări conservatoare: Camera Deputaților în legislatura 1875-1876*

Mihai Chipper (Iași), *„Sacrificați de frați”: Excluderea Moldovei din sistemul de fortificații al României și deziluzia unionistă (1883-1895)*

VINERI, 3 iunie 2022

Liviu Brătescu (Iași), *Viziuni și proiecte modernizatoare la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea: Vintilă C. A. Rosetti și V. M. Kogălniceanu*

Pauză de prânz (13:15-15:00)

Secțiunea 6

Partide, ideologii și propagandă în politica românească (sfârșitul secolului XIX - jumătatea secolului XX)

(15:00-17:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și pe ZOOM – transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Bogdan Schipor

Ioan-Gabriel Chiraș (Iași), *Conservatorii și dinastia română. Dovezi reciproce de atașament – Vizita perechii princiare din primăvara lui 1871*

Dinu Balan (Suceava), *Între liberalism, conservatorism și autoritarism. Concepțiile politice ale lui Mariu(s) Theodorian Carada (1868-1949)*

Ovidiu Buruiană (Iași), *Liberalii români și căutarea identității politice în anii '30. Despre disputele generaționale din interiorul Partidului Național Liberal*

Alexandru D. Aioanei (Iași), *Problema corespondențelor de presă străini și colaborarea sovieto-engleză în România în anii 1944-1945*

Cătălin Turliuc (Iași), *Public și privat în România „democrației populare”. Festivalul internațional al tineretului București 1953*

Pauză de cafea (17:00-17:15)

VINERI, 3 iunie 2022

Secțiunea 7

Simboluri și manifestări ale puterii în Moldova și Valahia secolelor XV-XVIII

(15:00-17:00, Sala de Consiliu a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și pe ZOOM)

Moderator: Petronel Zahariuc

Alexandru Simon (Cluj-Napoca), *Politicile ctitorilor: Moldova și voievodul ei în discuțiile regelui Matia Corvin cu legatul papal Angelo Pecchinoli*

Cătălina Chelcu (Iași), *Despre pârgھیile puterii lui Petru vodă Șchiopul Radu Cârциumaru (Târgoviște), Despre greci și biserica lor din reședința domnească de la Târgoviște (sec. XVI-XVII)*

Mihai Anatolii Ciobanu (Iași), *Ceremonialul înmormântării lui Constantin Mavrocordat*

Pauză de cafea (17:00-17:15)

Secțiunea 8

MASĂ ROTUNDĂ

Ideologie și rațiune de stat în politica externă a Rusiei de la războaiele napoleoniene la războiul din Ucraina.

Continuități și discontinuități

(17:15-19:15, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Cuvânt introductiv și moderator: Flavius Solomon (Iași)

Participanți: Gheorghe Cliveti (Iași), Andrei Cușco (Iași), Lucian Dîrdală (Iași), Armand Goșu (București)

SÂMBĂȚĂ, 4 iunie 2022

Secțiunea 9

Misiuni diplomatice, război și spionaj în secolul XX

(9:00-11:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și pe ZOOM - transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Marian Hariuc

Claudiu-Lucian Topor (Iași), *Agențiile diplomatice ale statelor neutre din România sub regimul ocupației germane. Reclamații, percheziții și expulzări între 1916-1918*

Andreea Dahlquist (Târgoviște), *Consulatele suedeze din România în prima jumătate a secolului XX*

Adrian Vițalariu (Iași), *Secretarii generali ai Ministerului Afacerilor Străine al României în perioada interbelică*

Bogdan Schipor (Iași), *Evacuarea oficiilor diplomatice din Polonia în septembrie 1939*

Sorin Ivănescu (Iași), *„Clubul mincinoșilor”. Serviciul „D” al Securității și acțiunile de dezinformare*

Pauză de cafea (11:00-11:15)

Secțiunea 10

Presă, politică și cinematografie

la sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX

(9:00-11:00, Sala de Consiliu a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și pe ZOOM)

Moderator: Alexandru D. Aioanei

Harieta Mareci-Sabol (Suceava), *„Recomandat de medici și vândut de noi”. Sănătate și publicitate în presa bucovineană a anilor 1890-1910*

Florea Ioncioaia (Iași), *Jurnalismul grafic: desenul satiric în presa de informații din România la începutul secolului XX*

Mircea-Cristian Ghenghea (Iași), *În slujba Puterilor Centrale. Ziarul „Seara” și neutralitatea României (1914-1916)*

SÂMBĂȚĂ, 4 iunie 2022

Ionuț Nistor (Iași), *Cinematografia românească sub impactul producției germane de filme în anii '20*

Pauză de cafea (11:00-11:15)

Secțiunea 11

Scoli, patrimoniu și arhive în secolele XIX-XXI

(11:15-13:15, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Moderator: Liviu Brătescu

Leonidas Rados (Iași), *Așezământul școlar de la 1851: context, modele, limite*

Cătălina Mihalache (Iași), *Inspecțiile școlare la sfârșit de secol XIX și începutul celui următor*

Marian Hariuc (Iași), *Școlile germane din România la începutul perioadei interbelice: o analiză a implicării Republicii de la Weimar (1920-1925)*

Ina Chirilă (Iași), *Gh. Ungureanu (1907-1975) între datorie și implicare personală pentru salvarea patrimoniului ieșean*

Cătălin Botoșineanu (Iași), *Iluzia unui trecut. Arhivele publice ale Iașului în perioada comunistă*

Concluziile conferinței

(13:15-13:30, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și transmisiune pe pagina de Facebook a Institutului)

Prelegere inaugurală

Constantin Iordachi (Viena), *Eroi și victime: ocupație și comunism în muzeele din Europa Centrală și de Est*

Această prelegere explorează reprezentarea trecutului în muzeele de istorie dedicate celui de-al Doilea Război Mondial și comunismului și legătura lor strânsă cu transformările social-politice din perioada postcomunistă. Susțin că procesul de (re)creare a memoriei comunismului în Europa Centrală și de Est a fost marcat de o confruntare, de o schismă între înțelegerea comunismului ca o „experiență trăită” la nivelul vieții cotidiene și comunismul ca un regim totalitar, de ocupație sovietică, caracterizat de teroare și represiune politică. În cadrul celei de-a doua abordări, identific un clivaj suplimentar între o condamnare civic-liberală a comunismului și una conservator-naționalistă. Dacă până în 2008, reprezentarea trecutului recent în muzeele din Europa Centrală și de Est era în linii mari dominată de narațiuni civic-liberale, recent se constată o campanie revizionistă menită să remodeleze muzeele celui de-al Doilea Război Mondial și ale comunismului dintr-o perspectivă naționalistă și autoritară. Pe baza unei analize comparative a unor muzee reprezentative din Europa Centrală și de Est — din Federația Rusă, Republica Moldova, Ucraina și Țările Baltice până în Ungaria, Germania, România și Bulgaria — prelegerea își propune să identifice strategii de depășire a clivajului metodologic dintre discursurile despre comunism ca „regim totalitar” versus discursurile despre comunism ca „experiență trăită”. În termeni metodologici, această strategie propune distanțarea critică de modelele statice și „abstracte” de studiere a regimurilor comuniste și promovează în schimb abordări socioculturale ale trecutului comunist care să ia în calcul atât represiunea politică, cât și realitățile complexe ale vieții de zi cu zi și felul în care acestea au influențat societatea în perioada post-comunistă.

Secțiunea 1

Ctitori și ctitorii în Moldova și Țara Românească (secolele XVII-XIX)

Mariana Lazăr (București), *Solidaritate de neam în jurul unei ctitorii:
Cantacuzinii, Filipeștii și mănăstirea Mărgineni*

Mănăstirea Mărgineni a fost una dintre puținele ctitorii boierești care, dintr-o anumită perspectivă, și-a datorat supraviețuirea și statutul asumării de către descendenții primilor fondatori a dreptului ctitoricesc de-a lungul a trei secole (XVI-XVIII), chiar în condițiile stingerii liniei masculine, ca o manifestare a unei deosebite conștiințe de neam și a responsabilității față de pomenirea strămoșilor. Ctitorie din ultimul sfert al secolului al XV-lea a boierilor din Mărgineni, mai precis a lui Drăghici vornicul, mănăstirea Mărgineni a beneficiat în veacul următor de donațiile și susținerea urmașilor ctitorului, înalți dregători în sfatul domnesc. În secolul al XVII-lea, dreptul ctitoricesc asupra așezământului a fost asumat de către Cantacuzini și Filipești, descendenți ai boierilor din secolul anterior. Această asumare a responsabilității ctitoricești s-a concretizat în actul de rectitorire a mănăstirii în 1646, prin asocierea descendenților boierilor din Mărgineni și din Bucov – de o parte, postelnicul Constantin Cantacuzino cu soția sa Elina, cu sora ei, doamna Ancuța, cu fiica, Ilina, și ginerele, Eustratie, iar de cealaltă, stolnicul Dumitrașco Filipescu și fiul lui, Pană, cu prima sa soție, Preda. Necropolă a boierilor din Mărgineni, biserica a devenit principal loc de „veșnică odihnă” și pentru „noii ctitori”. Cu precădere prin moșiile pe care aceste familii le-au dăruit în calitate de ctitori, dar și pentru pomenirea rudelor lor, mănăstirea Mărgineni și-a constituit un însemnat domeniu funciar și a devenit una dintre cele mai bogate din Țara Românească. Raporturile între ei s-au și inversat, iar în vremurile de restriște pe care le-au trăit Cantacuzinii și Filipeștii în secolul al XVIII-lea egumenii de la Mărgineni au devenit principalii lor „creditori”.

Gheorghe Lazăr (București), *Ctitorii negustorești din Țara
Românească și destinul lor. Câteva studii de caz (secolele
XVII-XVIII)*

Într-un studiu publicat cu aproape două decenii în urmă observam că în perioada secolelor XVII-XVIII numeroși negustori din Țara Românească s-au implicat, asemenea domniei și marii boierimi, în actul de ctitorire a unor așezăminte bisericești. Tot cu acea ocazie constatam că această formă de *mecenat și pietate* – pe care de altfel o regăsim și în alte zone geografice ale Europei –, era în măsură să ne ofere indicii prețioase nu numai în ceea ce privește puternicul atașament față de valorile credinței creștine, dar și asupra dorinței unor indivizi din rândul amintitului grup socio-economic de a se afirma în plan social și de a-și etala un anume statut de bunăstare materială. Ca o continuare a demersului nostru, în comunicarea de față ne propunem să prezentăm câteva exemple de asemenea „zidiri” negustorești și a destinului lor de-a lungul timpului, oferind totodată informații asupra activității comerciale a comanditarilor, a originii și familiei lor, dar și asupra posibilelor motivații care le-ar fi putut determina gestul ctitoricesc.

Petronel Zahariuc (Iași), *Contribuții la istoria satelor din ținutul Hotin ale mănăstirii Todireni (Burdujeni), metoc al mănăstirii Sf. Pavel de la Muntele Athos (începutul sec. XVII-1812)*

Ctitoria lui Toader Movilă, mănăstirea Todireni (Burdujeni) de lângă Suceava, și-a avut cea mai mare parte a satelor în ținutul Hotin. În această comunicare urmăresc modul în care s-a format domeniul mănăstirii în vremea ctitorului și cum a fost administrat de rudele sale până la 1664, când mănăstirea a fost închinată către mănăstirea Sfântul Pavel de la Muntele Athos. Apoi, voi prezenta câteva date din istoria satelor din ținutul Hotin, începând din momentul închinării și până la 1812.

Augustin Guriță (Iași), *Metoace eparhiale din Moldova secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea. Ctitori, administrare, statut*

În cadrul acestei comunicări vor fi prezentate aspecte privitoare la închinările de așezăminte monahale la instituțiile bisericești superioare din Moldova (Mitropolia și eparhiile sufragane), fiind urmărite trei direcții importante: ctitorii și motivațiile lor, administrarea

respectivelor metoace și, respectiv, statutul canonic-juridic al acestora, până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Marius Chelcu (Iași), *Ziditori de biserici și destine: un egumen al mănăstirii Frumoasa în prima jumătate a secolului al XIX-lea*

Recent, cu prilejul cercetării și publicării listelor cu posesiunile imobiliare din orașul Iași ale mănăstirilor închinatelor Locurilor Sfinte, am avut prilejul să descopăr o secvență din procesul îndelungat, întortocheat și adesea tensionat care a dus, în cele din urmă, la secularizarea averilor mănăstirești. Din primele luni ale anului 1841, atunci când administrațiile centrală și municipală, sub autoritatea mitropolitului Veniamin Costachi, au început înregistrarea terenurilor și imobilelor pe care mănăstirile închinatelor le dețineau în orașul Iași, cel mai hotărât opozant s-a arătat arhimandritul Ioasaf Voinescu, egumenul mănăstirilor Frumoasa și Sfânta Vineri din Iași. Atitudinea potrivnică a ierarhului am interpretat-o doar ca expresia reacției clerului grec la intenția autorităților laice și bisericești moldovene de a institui o formă de control asupra veniturilor mănăstirilor închinatelor. Aprofundarea subiectului, în ciuda faptului că ceea ce se păstrează din arhiva mănăstirii Frumoasa este puțin și dispare, oferă o imagine mai complexă a personalității și activității arhimandritului Ioasaf, ca apropiat al puterii protectoare a Rusiei, harnic administrator și ziditor al bisericii mănăstirii Frumoasa, în forma pe care o cunoaștem astăzi, până la ipostaza de protector și îndrumător pentru membrii mai tineri ai familiei sale.

Secțiunea 2

Oameni în mișcare: călători, migranți, boieri și domni în Moldova (prima jumătate a secolului XIX)

Sorin Grigoruță (Iași), *Călătoria terapeutică: în căutarea unor doctori „ispitiți” și a unor cure „tămăduitoare”*

Un pasaj pe care Nicolae Kretzulescu îl inserează în *amintirile* sale, privitor la călătoriile de la începutul veacului al XIX-lea, dar mai

cu seamă la călătoriile ce aveau drept scop însănătoșirea ori, după caz, menținerea stării de sănătate, a constituit punctul de pornire al acestei comunicări: „duceri la băi mai îndepărtate pentru sănătate sau voiajuri de simplă plăcere ori de un interes științific, artistic, nu se pomeneau pe atunci; băile la care medicii din București trimiteau bolnavii erau cele de pe lângă Brașov, Borsec și Elepatac; băile de la Mehadia chiar, păreau a fi pe-atunci la sfârșitul lumii; ele n-au început a fi frecventate de românii de pe la noi decât în urma stabilirii vapoarelor pe Dunăre. Ca să meargă cineva pe la băile de lângă Brașov ce menționai mai sus urma să care cu dânsul o casă întreagă: așternuturi, de-ale bucătăriei etc.” Pornind de la informațiile cuprinse în aceste rânduri am considerat că merită aprofundată cercetarea privitoare la frecvența cu care mersul la „băi” se regăsea printre „tratamentele” sugerate de medicii de altădată și la receptivitatea boierilor acelor vremuri de a întreprinde astfel de călătorii, deloc facile, fără a pierde din vedere faptul că aceste experiențe nu se limitau doar la rolul de cură medicală, ci erau un bun prilej de a vedea lumea, și, de ce nu, de a confirma un anume statut social.

Silviu Văcaru (Iași), *Emigranți transilvăneni în Moldova la începutul secolului al XIX-lea*

Emigrația locuitorilor din Transilvania în Moldova, chiar dacă este o temă mai puțin abordată în ultimul timp, prezintă în opinia noastră un interes aparte. Dacă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea a existat o deplasare de populație transilvăneană mai ales către zona rurală, cu precădere în zona de munte a Moldovei, la începutul secolului următor se observă o reducere a emigranților lucrători în domeniul agriculturii și o creștere a celor care se așază în orașe pentru a suplini deficitul de meșteri în branșe noi (pantofari, pălărieri, cofetari, învățători particulari etc.) sau deficitare în ceea ce privește mâna de lucru (șufari, morari, pădurari, vizitii). Mișcarea transilvănenilor spre Moldova a fost însoțită de sosirea din nord a populației galițiene, strâns legată de comerț, împrumut bănesc și meșteșuguri. În acest context general, asistăm la o emigrație către zona rurală alcătuită în proporție covârșitoare din români și o emigrație către orașe și târguri, unde raportul etnic diferă de la localitate la localitate și de la o zonă geografică la alta. Cei mai mulți emigranți se deplasează din cauze

economice (foamete, lipsa pământului pentru asigurarea traiului zilnic al familiei) și mai puțin sociale sau naționale, cum uneori s-a susținut, așezându-se definitiv în Moldova, chiar dacă dorința lor de a se întoarce în locurile de baștină va rămâne prezentă. De asemenea, exista și o emigrație sezonieră, legată mai ales de creșterea vitelor (făgărășenii, seliștenii, bârsanii și brețcanii la iernatul oilor, și armenii la odăile cu vite cornute), dar și de muncile câmpului. Un fapt care merită semnalat este acela al emigrării în această perioadă a unor intelectuali transilvăneni care au făcut carieră în Moldova (Christian Flechtenmacher, August Treboniu Laurian, Vasile Fabian-Bob, Damaschin Bojinca, Petre Maler Câmpeanu, A. Papiu Ilarian, Carol Mihalic de Hodocin).

Cristian Ploscaru (Iași), *O numire surprinzătoare? Ioniță Sandu Sturdza domn al Moldovei*

Boier moldovean provincial, din ramura cadetă a familiei Sturdza, dar cu legături de rudenie interesante și relevante politic, Ioniță Sandu Sturdza, ajuns mare logofăt în Divanul caimacamului Ștefan Voșgoride, s-a întors de la Constantinopol domn al Moldovei. Detaliile disputelor politice din anul anterior plecării deputăției moldovene în capitala otomană nu îl arată ca fiind unul dintre protagoniști (Voșgoride, Teodor Balș „Frederic”, fruntașii protipendadei refugiate, cărvurarii). Rezultat al unui context intern și internațional asupra căruia nu avea niciun control, ascensiunea sa se relevă ca determinată de frământările politice din capitala otomană, corelate strădaniilor demnitarilor otomani de a rezista presiunilor rusești, de a pacifica Moreea și de a obține sprijin austro-britanic în vederea consolidării autorității otomane la Dunăre. În acest orizont tematic se înscrie comunicarea noastră, în căutarea unor noi informații despre motivele schimbării de regim politic în Principate.

Mihai-Cristian Amărieuței (Iași), „Condicile de boierii” *din domnia lui Ioan Sandu Sturza (1822-1828). Preliminarii la o ediție*

Izvoarele istorice ce cuprind informații despre boierii din vremea primei domnii pământene din Moldova prezintă o importanță indiscutabilă pentru istoriografia perioadei. Alături de *sămile* Vistieriei sau izvoadele de scutelnici, „condicile de boierii”, întocmite de aceeași instituție a statului, adună, probabil cu mici excepții, numele tuturor boierilor din Moldova, cu rangurile lor (inclusiv schimbările intervenite în ierarhia dregătoriilor țării). Două asemenea surse arhivistice, numite „condici de boerii”, documentează un subiect special al epocii, anume promovarea în rangurile boierești, de către Ioan Sandu Sturza, a unei boierimi mici și mijlocii, politică menită a consolida „partida națională” în deceniul ce a urmat înlăturării regimului fanariot. Alături de alte trei asemenea condici, de același tip (liste de boieri și „înaintări în cinuri”), dar care încadrează cronologic primele două documente similare (din perioada care precede prima domnie pământeană și din vremea ocupației rusești și a primilor ani din regimul regulamentar), editarea și valorificarea istoriografică a acestui tip de izvor istoric, în coroborare cu sursele arhondologice, genealogice și memorialistice, cu informațiile biografice și prosopografice, au menirea să întregască cunoașterea unei perioade istorice marcate de tensiune politică în plan intern.

Secțiunea 3

Grupuri etnice, litigii politice și diplomație în secolele XIX-XX

Philippe Henri Blasen (Iași), *Viața cotidiană ruteană în lucrările românești din secolul al XIX-lea*

Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, asistăm la manifestarea concurenței între naționaliștii români și ucrainenii din Bucovina. Scopul scrierilor fiecărei tabere era de a înfățișa drepturile fiecărei părți asupra pământului bucovinean. Chiar dacă vorbim despre scrieri politice, ele conțineau și elemente de viață cotidiană, de imaginar asupra celuilalt. Prezentarea se concentrează asupra acestor elemente, încercând să surprindă care era imaginea românilor asupra rutenilor (ucrainenilor) bucovineni.

Andrei Cușco (Iași), *Alexis Nour și „problema româno-ruteană”:
Chestiunea ucraineană, germanofilie și război de
propagandă în perioada neutralității (1914-1916)*

Alexis Nour (1877-1940), unul dintre cei mai cunoscuți publiciști basarabeni de la începutul secolului XX, care a emigrat în România după revoluția rusă din anii 1905-1907 și a devenit un colaborator apropiat al cercului din jurul revistei *Viața Românească* din Iași, a fost una dintre vocile foarte active care a promovat agenda anti-țaristă și opțiunea pro-germană în timpul polemicii din perioada neutralității. Totuși, rolul său în acest context nu se reduce doar la unul de transmitător și propagator al ideilor, temelor și clișeele ideologice folosite de germanofili pentru a capta atenția opiniei publice românești. Alături de Constantin Stere, dar într-un mod mai sistematic, Nour a încercat să impună pe agenda dezbaterilor publice din epocă „problema ruteană/ucraineană”, un subiect ignorat, până atunci, aproape cu desăvârșire de elitele intelectuale românești. În legătură cu diversele scenarii și planuri de reorganizare postbelică a spațiului imperial rus, vehiculate insistent în acești ani, Nour sublinia constant rolul factorului ucrainean atât pentru noua ordine ce urma a fi instaurată după prăbușirea imperiului Romanovilor, cât și pentru viitoarea evoluție a statului român. Prezentarea mea se va axa, în primul rând, pe analiza articolelor cu privire la acest subiect publicate, în anii 1914 și 1915, în paginile *Vieții Românești*, cele mai importante texte în acest sens fiind materialele dedicate de Nour *problemei româno-rutene* (vol. XXXV, nr. 10-12, octombrie-decembrie 1914) și „*Alsaciei-Lorenei*” *româno-ruse* (vol. XXXVII, nr. 4, aprilie 1915). În al doilea rând, voi discuta viziunile lui Nour asupra „chestiunii ucrainene” din cuprinsul memorandumului referitor la problema națională în Rusia imperială, și, în special, în Basarabia, redactat de el în mai 1916 și inclus într-un volum colectiv finanțat de Germania și publicat în contextul „războiului de propagandă” dintre beligeranți. Textul lui Nour reprezintă, printre altele, un apel ideologic tranșant pentru o alianță româno-ucraineană îndreptată împotriva regimului imperial rus.

Lucian Leuștean (Iași), *Chestiunea evreiască din România și acțiuni
ale evreilor români la Conferința de pace de la Paris (1919)
– mărturii inedite din arhive britanice*

Comunicarea își propune să prezinte și să analizeze mărturii inedite și prea puțin cunoscute ale unor britanici (evrei, australieni sau/și englezi), participanți la Conferința de pace de după Marele Război (1919), despre situația evreilor din România, despre aspirațiile și cerințe lor, despre liderii lor, în contextul complex al redefinirii unei noi ordini internaționale, al redesenării hărții Europei Centrale și Răsăritene și al conceperii unui sistem experimental de protecție a minorităților „de rasă, de limbă și de religie”. Respectivul mărturii – în principal în jurnale și corespondență – aduc o lumină nouă asupra problematicii, elucidează unele aspecte controversate și pun sub semnul întrebării unele dintre prejudecățile pe care toate taberele implicate le susțin și le promovează chiar și după un secol de la evenimente.

Remus Tanasă (Iași), *Hagop Djolian Siruni și armenologia românească*

Stabilit din 1922 în România, H. Dj. Siruni s-a făcut imediat remarcant, obținând în scurt timp susținerea și îndrumarea unor istorici români consacrați printre care Nicolae Iorga sau Aurelian Sacerdoțeanu. A susținut mai multe comunicări în cadrul Academiei Române și Institutului de Studii Sud-Est Europene, publicând numeroase studii și articole ce aveau la bază surse de arhivă în reviste precum „Analele Academiei Române”, „Revista Istorică”, „Balcania”, „Hrisovul”, „Arhiva Românească” sau „Revista Arhivelor”. În același timp, a avut un merit deosebit la dezvoltarea orientalisticii din România, predând limba armeană și cea turcă la Școala Superioară de Arhivistică, Institutul Balcanic și la Institutul Sud-Est European; prima generație de cercetători autohtoni în domeniul turcologiei și-au datorat pregătirea cursurilor lui Siruni. Printre alte activități importante pentru armenologie, ar merita menționate colaborarea cu Biblioteca Centrală de Stat din 1957 în vederea realizării unui inventar al periodicelor românești dintre 1907 și 1920, unde face descrierea bibliografică a douăzeci și două de publicații armenesti și turcești; în perioada 1957-1960, în calitate de colaborator științific al Muzeului de Istorie al Bucureștiului, a studiat și catalogat peste 500 de documente armenesti și turcești cuprinse în fondul „Manuc”; între 1959 și 1963, a întocmit inventarul arhivelor armenesti de la Gherla, Suceava, Dumbrăveni și

Botoșani; în 1965, 1966 și 1968 s-a deplasat la Erevan, unde a susținut comunicări bazate pe informații din arhivele românești, Direcția Arhivelor din Erevan conferindu-i titlul de „arhivist emerit”; a fost membru fondator al Secției de Studii Orientale din cadrul Societății de Științe Istorice și Filologice din România. Însă, adevărata „comoară” pe care a lăsat-o în custodia statului român pentru folosul generațiilor viitoare de orientaliști este fondul „Siruni” păstrat la Arhivele Naționale Istorice Centrale, compus din 1.975 de unități arhivistice și având ca borne temporale anii 1597 și 1973; un fond prea puțin cunoscut și prea puțin valorificat, asupra căruia ne vom opri succint în cadrul acestui material.

Marius Diaconescu (București), *Diplomație și spionaj cu ocazia negocierilor româno-maghiare de la San Remo și Viena din 1929 pentru soluționarea problemei optanților*

Eșecul medierii conflictului româno-maghiar pe tema optanților de către Societatea Națiunilor în 1927-1928 a determinat negocieri directe între cele două părți. Prima sesiune de negocieri de la Rapallo (Italia), de la începutul lunii noiembrie 1928, a fost ratată din cauza îmbolnăvirii șefului delegației maghiare și a schimbării guvernului liberal de la București cu cel condus de Iuliu Maniu. A urmat o nouă etapă de negocieri la Abbazia (Opatija, azi Croația) între 16-24 decembrie, care a stabilit principiile tehnice ale discuțiilor. Întâlnirile au fost reluate la San Remo, între 12 ianuarie-19 februarie 1929. O nouă rundă de negocieri era programată la Viena la începutul lunii martie, dar a început abia în 4 aprilie. În ciuda celor aproape patru luni de negocieri, nu s-a ajuns nici aici la niciun rezultat. Documente din arhivele maghiare scot în evidență componentele neoficiale ale acestor negocieri de la San Remo și Viena. De exemplu, erau urmărite cu mare atenție toate acțiunile diplomației române, fiind adesea propuse planuri de contramăsuri în cabinetul maghiar. Unele rapoarte interne maghiare sugerează că guvernul maghiar avea cel puțin un agent infiltrat în ministerul român al afacerilor străine. Erau cunoscute în detaliu nu doar întâlnirile și discuțiile mai multor diplomați români, dar chiar și conținutul ședințelor guvernului român. În acea perioadă a negocierilor, guvernul de la Budapesta a reușit să obțină cifrul folosit de Ministerul Afacerilor Străine de la București în corespondența sa

secretă cu legațiile românești de peste hotare, ceea ce l-a pus într-o situație neplăcută pe premierul Iuliu Maniu.

Secțiunea 4

Relații economice, ajutoare umanitare și diplomație culturală în secolul XX

Radu Florian Bruja (Suceava), *Primele contacte economice româno-slovice și dificultățile lor (martie 1939-septembrie 1940)*

Raporturile comerciale pe care România le-a avut cu sateliții Axei la începutul celui de-al Doilea Război Mondial au scăpat atenției cercetătorilor, apropierea dintre România și Republică Slovacă fiind aproape o necunoscută. Statele examinate au avut sisteme politice interne, tradiții și tendințe diferite. Slovacia s-a născut cu iluzia independenței, aflându-se de la început în sfera de interese ale celui de-al Treilea Reich. România a balansat în acest interval între anglo-francezi și germani. Neexistând în 1939 nici o compatibilitate între România și Slovacia, relațiile economice au evoluat timid, dezvoltându-se lent. Analiza propusă este deschisă de primele contacte economice în perioada în care relațiile politice dintre București și Bratislava se limitau la simple tatonări. Istoriografia românească a neglijat subiectul relațiilor româno-slovice, atingând doar tangențial problematica raporturilor bilaterale dintre România și prima republică slovacă. În schimb, istoriografia slovacă a acordat atenție situației economice a noului stat și raporturile economice cu vechii parteneri ai Cehoslovaciei, între care și România. Stabilirea relațiilor diplomatice bilaterale a fost favorizată tocmai de aceste legături economice. Nevoia dezvoltării relațiilor economice dintre România și Slovacia s-a concretizat în Acordul economic din decembrie 1939, pe care îl avem în analiză. Acordul a pus bazele comerțului dintre cele două țări. Acesta avea în vedere în principal armamentul slovac și petrolul românesc. Între decembrie 1939 și septembrie 1940 raporturile economice dintre Slovacia și România s-au dezvoltat în condițiile comerțului trilateral București-Praga-Bratislava și dominației exercitate de Germania. Prăbușirea României Mari a complicat și mai mult relațiile româno-

slopace, dar schimbarea radicală a orientării politice a României și racordarea la Axă au dus la apropierea tot mai mare dintre România și Slovacia. Resorturile economice ale acestei apropieri formează punctul central al comunicării noastre.

Dorin Dobrin (Iași), *Ajutoare din Europa Centrală pentru România lovită de foamete (1946-1947)*

Foamea care a afectat grav România, mai ales regiunile estice, în anii 1946-1947, a atras atenția unor guverne sau opiniei publice din diferite țări ale Europei și din America de Nord. Fie că aveau o tradiție de asistență umanitară în diferite părți ale lumii, fie că au răspuns unor comandamente politice, rămâne o realitate că în Moldova, estul Munteniei, nordul Dobrogei, Secuime și în București au ajuns ajutoare din străinătate care au salvat de la moarte un număr important de cetățeni români. Ajutoare au fost trimise în România și din trei țări ale Europei Centrale: Cehoslovacia, Polonia și Ungaria. După ce în timpul celui de-al Doilea Război Mondial fuseseră sub ocupație și/sau teatru de război, aceste țări se aflau în anii postbelici sub controlul Kremlinului. La putere ajunseseră guverne controlate de comuniști. Din motive geopolitice, de manifestare a unei fraternități estice, în noul context geopolitic, sau din considerente umanitare, oficialitățile din cele trei țări au oferit ajutoare României. În Cehoslovacia s-a constituit un Comitet pentru ajutarea regiunilor secetoase din România, care avea sediul la Praga. Comitetul a colectat alimente, îmbrăcăminte și medicamente pentru români. În primăvara-vara anului 1947, din zonele românești calamitate au fost trimiși în Polonia circa 1.000 de copii, iar în Ungaria alți 1.000. Copiii au fost transportați cu mai multe garnituri de tren, erau însoțiți de profesori și îngrijitori români, iar în zonele de destinație au fost cazați și hrăniți în mod gratuit de gazdele maghiare și poloneze. La sfârșitul verii aceluiași an, copiii au revenit în România.

Paul Nistor (Iași), *Dincolo de ideologie... Colaborări culturale (muzică și arte interpretative) româno-americe în 1963*

După acceptarea aranjamentului cultural între România comunistă și SUA, în 1960, până la finalul perioadei Gheorghiu-Dej au

fost făcute planuri culturale anuale și bianuale. Între numeroasele domenii prevăzute în documentele oficiale, muzica și artele interpretative ocupau un loc important. Românii au arătat o oarecare deschidere față de muzica și teatrul american contemporan, primind în țară dirijori, soliști și actori americani. În măsura posibilităților financiare și românii au trimis muzicieni peste ocean. În ciuda apartenenței la blocuri politice rivale, relațiile culturale s-au derulat, în mare parte, civilizată și amiabilă. În afară de prezența fizică efectivă, muzica americană și românească a fost oferită și posturilor de radio din cele două țări, iar piese americane de teatru au fost introduse în programele teatrelor din RPR. Dincolo de ideologie, dar încă cu un ochi atent la aceasta, românii și americanii au început colaborări timide și precaute în zona culturii. Muzica și teatrul, precum și alte domenii, au subțiat gheața adversității dintre Washington și București, au adus primele cooperări și semne de încredere între părți și au mai umanizat relațiile politice tensionate dintre RPR și SUA.

Cezar Stanciu (Târgoviște), *Diplomația românească și provocările destinderii sovieto-americane, 1972*

Destinderea sovieto-americană din 1972 a generat reorientări majore în politica externă a României deoarece factorii de decizie de la București au perceput acest proces ca reprezentând un risc la adresa independenței României. După 1964, direcția principală a politicii externe românești a vizat în mod deosebit contestarea hegemoniei și a sferelor de influență ce rezultaseră după al Doilea Război Mondial și care plasaseră România într-o relație de subordonare față de Uniunea Sovietică. Apropierea de Occident și relația specială cu China fuseseră ipostaze ale acestei orientări. Acordurile sovieto-americane pentru dezarmare semnate în 1972 și instituționalizarea dialogului sovieto-american în anii următori implicau, în percepția conducerii de partid de la București, riscul unei confirmări a bipolarității, a unei *Pax Sovieto-Americana* ce ar fi înlocuit conflictualitatea cu colaborarea, dar pe aceleași baze ale bipolarității și divizării lumii în sfere de influență, limitând astfel spațiul de mișcare al statelor mici și mijlocii. În anii următori, diplomația românească a depus mari eforturi pentru a submina șansele unei asemenea scenarii, într-o viziune globală aflată în convergență cu Mișcarea de Nealinie. De asemenea, la nivel

europăean, diplomația românească a încercat să submineze amenințarea virtuală a bipolarității, fie la nivelul CSCE, fie prin promovarea unor inițiative de cooperare regională independente de cele două superputeri. Această lucrare analizează astfel de inițiative, explorând cauzele care au stat la baza lor, formele de manifestare și semnificația lor în sensul accentuării proceselor de fragmentare care aveau loc la nivelul blocului comunist.

Secțiunea 5

Administrație și crize politice în România secolului XX

Mihai Mîrza (Iași), *Parohiile ortodoxe din Iași în contextul aplicării Legii comunale din 1864*

În conștiința istorică românească, noțiunea de secularizare este strâns legată de legea pentru exproprierea bunurilor imobiliare bisericești, aprobată de Alexandru Ioan Cuza la 17 decembrie 1863. Secularizarea a fost însă un proces istoric mai complex și de durată, care s-a manifestat la nivelul întregului continent european și care a constat în laicizarea progresivă a societății și a dreptului, în dauna autorității tradiționale a Bisericii. Domnul Unirii a inițiat mai multe legi care au urmărit atingerea acestui obiectiv, printre care Legea comunală din 1864. Această lege a instituit obligația Primăriilor de a se ocupa de administrarea bisericilor de parohie și de salarizarea slujitorilor acestora. Transferul bisericilor de mir din administrația Dicasteriei în aceea a Primăriei s-a realizat, la nivel formal, în baza unor documente, care în cazul orașului Iași s-au păstrat și constituie sursele cercetării noastre. Aceste documente ne permit să facem o radiografie a parohiilor ortodoxe din fosta capitala a Moldovei. Această radiografie ne permite, la rândul ei, să tragem concluzii cu caracter mai general despre instituția parohiei ortodoxe din România acelor ani.

Ionuț Biliuță (Târgu Mureș), „*Agenții schimbării?*”: *Reacția Clerului Bisericii Ortodoxe din Moldova și Țara Românească la proiectele de modernizare instituțională a statului român (1848-1881)*

Proiectul de modernizare instituțională a statului din cele două Principate dunărene început odată cu promulgarea Regulamentelor Organice și ulterior din România a fost receptat diferit atât de clasa politică, cât și de mase la nivel social. Prezenta lucrare își propune să analizeze poziția clerului Bisericii Ortodoxe din cele două Principate față de procesul de occidentalizare a societății și vieții politice, dar și reacția reprezentanților ei la implementarea unor măsuri radicale luate de stat care îi afectau în mod direct (secularizarea averilor mănăstirești, transformarea instituției ecleziastice dintr-un partener al statului la nivel politic într-un simplu departament al guvernului, intruziunea statului în sistemul educațional patronat de Biserică și schimbarea regulilor de alegere a preoților și arhierilor, chestiunea salarizării clerului). Reformele instituționale începute în timpul lui Alexandru Ioan Cuza (1820-1873) și continuate de către Carol I (1839-1914) vor atinge și Biserica Ortodoxă prin faptul că aceste schimbări, înfăptuite după modelul francez, respectiv prusac, vor reduce rolul Bisericii în societate și viața politică, subordonând-o statului. O altă consecință importantă a fost aceea a apariției unor figuri ecleziastice de mare anvergură intelectuală, precum frații arhieriei Neofit (1808-1884) și Filaret Scriban (1811-1873), respectiv episcopul Melchisedec Ștefănescu (1823-1892), care se vor opune transformării Bisericii într-o instituție dependentă de guvern. Pornind de la bazele conceptuale ale unei teologii politice inspirate de spațiul luteran, filtrată prin intermediul teologiei politice conservatoare a țarismului rus și a slavofililor (Ivanov, 2021), arhieriei și clericii în cauză propuneau o versiune alternativă de modernizare organică a societății în conformitate cu evoluția istorică și specificitatea moravurilor societății românești în ansamblul ei. De asemenea, aceștia se opuneau politizării Bisericii, prin intermediul aservirii Departamentului Cultelor unui partid politic aflat la putere și transformării Bisericii și clerului ei în agenți electorali.

Simion-Alexandru Gavriș (Iași), *Criza unei guvernări conservatoare: Camera Deputaților în legislatura 1875-1876*

Legislatura Camerei din anii 1875-1876 a fost cea de-a doua și ultima din vremea guvernării Lascăr Catargiu (1871-1876). Mult mai scurtă decât precedenta, care „acoperise” un întreg ciclu electoral (1871-1875), a fost, în același timp, marcată de boicotul deputaților

„coaliției de la Mazar pașa” (care au demisionat în bloc în vara lui 1875) și de profilarea unei mișcări contestatatoare din ce în ce mai accentuate în rândul „guvernamentalilor”. Pe durata acestei legislaturi, alegerile parțiale au fost mai frecvente decât în anii precedenți (inclusiv în cadrul acelorași colegii). În același timp, mai ales în ultimele luni ale guvernării Catargiu, în Camera Deputaților au avut loc dezbateri tensionate, iar obținerea sprijinului parlamentar pentru proiectele cabinetului s-a dovedit mult mai dificilă decât în trecut. Tot în acea perioadă însă, centrul de greutate al vieții politice românești s-a mutat în Senat: dizolvarea sa (3/15 martie 1876) și înfrângerea electorală a guvernului în alegerile care au urmat au avut drept consecință demisia miniștrilor. Venirea la putere a „coaliției de la Mazar pașa”, la sfârșitul lunii aprilie 1876, a fost urmată de dizolvarea Camerei și convocarea unui nou scrutin.

Mihai Chiper (Iași), *„Sacrificați de frați”: Excluderea Moldovei din sistemul de fortificații al României și deziluzia unionistă (1883-1895)*

În ce mod facilitățile militare influențează coeziunea internă a statului și contribuie la imaginarea funcționalității teritoriului național? Comunicarea prezintă conflictele politice determinate de construcția fortificațiilor militare din România în secolul al XIX-lea: „Cetatea București” și linia Focșani-Nămoloasa-Galați (FNG). Fortificațiile ridicate în România în perioada 1883-1895 au fost interpretate de foștii unioniști moldoveni ca o denunțare a garanției de apărare reciprocă subsumată actului Unirii de la 1859 dintre Moldova și Valahia. În concepția militară a Bucureștiului, statutul teritoriului fostului Principat Moldova era asimilat unei zone tampon, imposibil de apărat în cazul unei invazii a Imperiului Rus, în timp ce Valahia era desemnată „centrul regatului”, spațiul cheie și garanția supraviețuirii statului. Concepția militară era o reflectare a centralismului administrativ de tip iacobin și o consecință nescontată, cu totul surprinzătoare a Unirii, care a alimentat furia cercurilor politice moldovenești. Comunicarea se va axa pe aspectele cheie care au configurat strategia de apărare a statului român: 1. Reimaginarea funcționalității teritoriului și definirea centrului statului după Unire, prin intermediul discursului politic iacobin și a

suportului științific asigurat de geografia militară, în cadrul unor instituții de pregătire precum Școala Superioară de Război; 2. Rolul capital al regelui Carol I în impulsivarea construirii fortificațiilor, prin consultarea preferențială a specialiștilor europeni; 3. Dezbaterile parlamentare legate de fortificații și manifestarea curentului regionalist moldovenesc prin vocile unioniștilor de primă scenă ai Unirii din 1859; 4. Expresii ale frustrării regionaliste reflectate în presa regională și opinia publică.

Liviu Brătescu (Iași), *Viziuni și proiecte modernizatoare la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea: Vintilă C. A. Rosetti și V. M. Kogălniceanu*

Obișnuți să vedem generația pașoptistă ca una reformatoare, în mare parte așa a și fost, putem observa la o analiză mai atentă că dincolo de elanul din timpul revoluției de la 1848 și chiar în timpul domniei lui Al. I. Cuza, cele două familii ideologice care vin periodic la guvernare au destule „rețineri” față de două reforme reclamate de transformările care au loc și în societatea românească și anume reforma agrară și cea electorală. Presiunea care apare asupra elitei din PNL și PC vine atât din partea unor noi actori politici, cât și a unor societăți și asociații care reclamă o altă abordare. Doi dintre promotorii unor reforme „radicale” sunt Vintilă C. A. Rosetti și V. M. Kogălniceanu. Într-o societate și o viață politică în care alianțele matrimoniale și relațiile de rudenie contează într-o măsură importantă, pentru cei doi lideri „moștenirea” primită de la părinții lor nu este suficientă pentru ca ei să depășească statutul de marginali ai scenei politice. Energia și curajul lor, întreaga activitate depusă (memorii, broșuri, asociații înființate) îi ajută să capete o anumită vizibilitate, iar dacă în cele din urmă cele două reforme devin realitate, faptul acesta credem că se datorează și efortului constant depus de cei doi.

Secțiunea 6

Partide, ideologii și propagandă în politica românească (sfârșitul secolului XIX - jumătatea secolului XX)

Ioan-Gabriel Chiraș (Iași), *Conservatorii și dinastia română. Dovezi reciproce de atașament – Vizita perechii princiare din primăvara lui 1871*

Guvernul conservator Lascăr Catargiu, numit în martie 1871, și-a asumat dificila sarcină de a rezolva câteva probleme punctuale, printre care echilibrarea bugetului, rezolvarea Chestiunii Stroussberg, iar pe plan extern, înlăturarea oricăror intervenții din partea puterilor garante. Aceste obiective erau realizabile numai în măsura în care cabinetul conservator reușea să se sprijine pe un Parlament puternic și pe încrederea oferită de principe. În același timp, chiar principele avea nevoie, mai ales în acea perioadă, de oameni politici care să îi ofere reale garanții de consolidare a tronului, dată fiind perioada dificilă a ultimilor ani, când mișcările anti-dinastice au atins cote alarmante. Miza politică era mare. Asta însemna ca pe lângă alegerile care confirmau victoria noii stări de lucruri să se acționeze și într-o susținută manifestare de loialitate a tronului față de români, ceea ce s-a tradus prin organizarea vizitei perechii princiare la nord de Milcov. Prezența principelui în Moldova, și nu numai, era gândită în așa fel încât să aibă în vedere două planuri. Primul și cel mai evident urmărea refacerea imaginii dinastiei în urma campaniei anti-dinastice din ultimele luni. Era, așadar, o modalitate eficientă prin care însuși domnul risipea orice urmă de zvon care anunța în continuare abdicarea. Al doilea plan s-a bazat pe ideea că, în același timp, principele devenea și un „agent electoral” în sprijinul noului guvern. Promovarea noilor membri ai cabinetului avea menirea să informeze opinia publică despre experiența și intențiile lor, dar în același timp căuta să obțină sprijinul real din partea societății și a conservatorilor rămași în afara formulei guvernamentale, în contra oricăror tendințe de tulburare conduse de aceeași antidinastici. Impresiile din țară și din străinătate demonstrau din plin că acțiunea guvernului și a principelui a dat roade, drumul către opera legislativă și stabilitatea celor cinci ani de guvernare fiind deschis.

Dinu Balan (Suceava), *Între liberalism, conservatorism și autoritarism. Concepțiile politice ale lui Mariu(s) Theodorian Carada (1868-1949)*

Marius Theodorian-Carada (1869-1949), nepot al omului politic și economistului Eugeniu Carada, a fost el însuși implicat în viața politică. S-a aflat în preajma unora dintre cei mai importanți lideri politici liberali și conservatori ai României moderne și a fost ales în două rânduri senator. Activitatea sa politică trebuie analizată printr-o raportare continuă la opiniile sale. Teze liberale, conservatoare și naționaliste coexistă într-un corpus ideatic eteroclit. Din această surprinzătoare varietate de idei și concepții politice s-au născut multe sugestii fertile. Cea mai importantă este încercarea de a concilia tezele liberale și conservatoare sub forma unei sinteze ideatice, pe care o întruchipează cel mai bine filonul junimist. Se vădea a fi adeptul unor schimbări graduale în plan politic, instituțional, economic sau social. Găsește, plecând de la formația lui juridică și de la noțiunile de echilibru și ordine, alte puncte de convergență cu junimiștii. Îl desparte însă de toleranța multora dintre aceștia în chestiunile naționale și religioase o certă intoleranță, o viziune îngustă cu privire la națiune și confesiune. Un naționalism ardent, chiar dacă nu lipsit de accente proprii, îi caracterizează opera și îi motivează o mare parte a activității politice. Opiniile sale cu privire la evrei vin pe fundalul acestui naționalism și a insistenței sale pentru „românizarea” acelor care nu erau etnici români. Gândirea politică a lui Mariu(s) Theodorian Carada poate fi înscrisă în câteva registre specifice: cel juridic, bazat pe preeminența dreptului, a legilor, a libertăților; cel ideologic, de esență junimistă, dar nutrit și din alte surse; cel religios, fundamentat pe dreptul canonic, pe morala creștină și pe reflecția unei lungi serii de gânditori din spațiul ortodox sau catolic, orientat spre ideea unirii bisericesti.

Ovidiu Buruiană (Iași), *Liberalii români și căutarea identității politice în anii '30. Despre disputele generaționale din interiorul Partidului Național Liberal*

În comunicarea de față, discut realitatea organizației politice a liberalilor români în anii '30. Cunoașterea istorică profesională asupra Partidului Național Liberal în perioadă este limitată, adeseori, de precaritatea surselor arhivistice cu privire la formațiunile politice interbelice. Documente importante au fost distruse de liberalii înșiși în contextul impunerii comunismului în România. Însă inconsistența istoriografică pe subiect este cauzată mai ales de cantonarea interpretărilor în grila de lectură a anilor '80 din secolul trecut. Decăderea Partidului Național Liberal este descrisă în termenii derapajelor autoritare din spațiul public, proiectului regelui Carol al II-lea de instituire a unui regim personal – dictatorial fiind „incriminat” pentru descompunerea structurilor tradiționale ale jocului politic. În termenii sociologiei politice, evoluția Partidului Național Liberal în deceniul al patrulea poate fi înțeleasă ca o schimbare de generație la nivelul elitelor formațiunii, în absența unui „arbitru al schimbării”. Dispariția abruptă a celor care împliniseră proiectul „României Mari”, Ionel și Vintilă Brătianu, Mihail Pherekyde, Alexandru Constantinescu etc., și asasinarea lui I. G. Duca în decembrie 1933, cel care asumase tranziția spre o nouă etapă în evoluția liberalilor români, au generat o competiție în interiorul partidului între diverse grupuri; cu grade variabile de coeziune în manifestarea publică (scopuri, discurs și acțiune), acestea au fost adeseori suprapuse generațional pe axa „bătrâni” - „tineri”. Deși procesul prezintă similitudini cu schimbarea conducerii PNL produsă la începutul secolului al XX-lea, diferențele de context intern și internațional sunt semnificative. Lărgirea comunității politice românești, fragmentarea spațiului politic, populismul, radicalismele ideologice etc. constituiau provocări semnificative pentru partidul „istoric”, nevoit să încerce reinventarea organizațională după intrarea în opoziție, în anii 1927-1928.

Alexandru D. Aioanei (Iași), *Problema corespondenților de presă străini și colaborarea sovieto-engleză în România în anii 1944-1945*

În anii războiului, consumul de presă scrisă în Marea Britanie a explodat. Ziarele erau într-o competiție acerbă în a oferi știri de ultimă oră din zonele de război dar și din capitalele europene în care se purtau diferite negocieri. Schimbarea survenită în România la 23 august 1944

a atras atenția ziarelor britanice, care au trimis imediat corespondenți la București, fără să ceară aprobarea sovieticilor. Acest lucru a creat o serie de tensiuni, Moscova a impus un regim de cenzură foarte dur și a cerut ca unii ziariști să părăsească România. Marea Britanie susținea prezența jurnaliștilor la București și a încercat să sprijine munca acestora, evitând totuși să intre într-o dispută directă cu Uniunea Sovietică pe această temă. Cercetarea de față prezintă dificultățile întâmpinate de corespondenții de presă britanici în România în anii 1944-1945 și modul în care acestea au influențat colaborarea sovieto-engleză.

Cătălin Turliuc (Iași), *Public și privat în România „democrației populare”*. Festivalul internațional al tineretului București 1953

Intervenția mea își propune să releve raportul public-privat în România „democrației populare” prin apelul la un eveniment care a avut o semnificație aparte în epocă, dar care astăzi nu mai constituie un reper semnificativ în istoriografia dedicată perioadei. Festivalul internațional al tineretului din vara anului 1953 (2-14 august), desfășurat la București, nu reprezintă obiectul vreunei lucrări speciale sau al unui studiu monografic, nu a fost și nu este încă analizat ca un moment cu semnificație în istoria acelor vremi, dar pentru generațiile născute la mijlocul secolului trecut el este cu siguranță unul din evenimentele memorabile. M-am oprit asupra acestui moment din mai multe motive. Primul este acela că evenimentul a fost perceput în epocă ca fiind unul extrem de important pentru România, pentru regimul de la București și pentru prestigiul țării în lume și, în consecință, regimul a mobilizat resurse și oameni, făcând apel la toate pârgurile de putere disponibile. Festivalul a fost un moment de mobilizare socială în care regimul a vrut să dea măsura întregii sale capacități nu numai în fața propriului popor, ci și în fața lumii. Un alt motiv este acela că manifestările specifice Festivalului – cu participare internațională semnificativă și numeroasă – nu au putut fi strict „conținute” și interacțiunea românilor, a tinerilor în primul rând, cu cei din alte țări a fost directă și imposibil de controlat în totalitate. Pe lângă sursele interne care ne dau informații asupra acestui eveniment avem și surse externe, oferindu-ne astfel posibilitatea coroborării și interpretării

materialului avut la dispoziție. Alt motiv a fost că în anul 1953 țara se afla în plin proces de stalinizare și sovietizare cu toate că în martie murise Stalin, dar, în același timp, exista încă rezistență împotriva regimului și speranța nutrită de unii că răsturnarea acestuia cu sprijin occidental este încă posibilă. Desigur, pot fi identificate și alte motive care să justifice alegerea acestui moment, dar cele enumerate mai sus mi se par suficiente. În ceea ce privește raportul public-privat, fără îndoială că nu putem face o analiză exhaustivă a acestuia, dar vom încerca să reliefăm modul în care aspecte ale vieții private precum cele privind: alimentația, îmbrăcăminte, regimul de lucru, petrecerea timpului liber, accesul la cultură, relațiile cu străinii etc. au fost afectate de controlul statului, de ingerința brutală a „publicului”, în perioada pregătirii și desfășurării Festivalului. Aceste raporturi nu sunt desigur specifice doar acestui moment, dar Festivalul din 1953 a fost un bun „martor” în acest sens prin mobilizarea pe care a necesitat-o la nivel social.

Secțiunea 7

Simboluri și manifestări ale puterii în Moldova și Valahia secolelor XV-XVIII

Alexandru Simon (Cluj-Napoca), *Politicile ctitorilor: Moldova și voievodul ei în discuțiile regelui Matia Corvin cu legatul papal Angelo Pecchinoli*

La sfârșitul anilor 1480, relațiile dintre Matia Corvin și Papalitate erau la – ceea ce astăzi s-ar numi – „un minimum istoric”. Principalele cauze erau patru la număr: (1) conflictul dintre Matia și împăratul Frederic al III-lea de Habsburg; (2) dorința lui Matia de a-l prelua pe fiul lui Mehmed al II-lea, Djem, refugiat sub protecția cavalerilor ioaniți; (3) conflictul dintre papa Inocențiu al VIII-lea și Matia privind numirea cancelarului Ioan Filipec, episcopul Oradiei, și drept episcop de Olomouc; (4) succesiunea lui Matia prin unicul său fiu, nelegitim pe deasupra, Ioan. Acestor surse de conflict li se adăugau, printre altele, „partajul” Boemiei între Matia și Vladislav al II-lea Jagiello și disputa privind suzeranitatea asupra Moldovei dintre fiul lui

Iancu de Hunedoara și tatăl lui Vladislav, Cazimir al IV-lea al Poloniei. În aceste condiții, la mijlocul anului 1488, Inocențiu al VIII-lea a decis să-l trimită pe Angelo Pecchinoli, episcop de Orte și Civita Castellana, *legat de latere ad nonnulla Germanie, Ungarie, Polonie et Bohemie ac alias illis adiacentes partes atque regna*, la curtea regelui Matia. Moldova și domnul ei, Ștefan cel Mare, au apărut, explicit și implicit, de patru ori în filele lui Pecchinoli: (1) în conexiune cu Venetia; (2) în raport cu bătălia de la Baia; (3) în legătură cu Chilia și cu Cetatea Albă; (4) în relație cu moartea lui Matia (6 aprilie 1490). Pecchinoli era primul *legat de latere* trimis după patru ani de pontificat de Inocențiu al VIII-lea în părțile lui Matia. Cu acesta, nici un *legat* nu avusese viață ușoară. Rapoartele lui Pecchinoli ne arată însă că i-a făcut față tot mai bolnavului monarh. Din acest motiv, dar și sub această rezervă (cunoaștem numai varianta *legatului* asupra discuțiilor cu Matia), informațiile privind Moldova ștefaniană transmise de către Pecchinoli merită privite cu atenție.

Cătălina Chelcu (Iași), *Despre pârghiile puterii lui Petru vodă Șchiopul*

Petru vodă Șchiopul a ocupat scaunul domnesc într-o vreme în care Moldova se afla într-un complex de obligații financiare, politice și militare față de puterea suzerană, mai ales după reafirmarea drepturilor asupra țării dintre Carpați și Nistru de către sultanul Selim al II-lea. Mai cu seamă după Ion Vodă, suzeranitatea otomană devenea opresivă, autoritățile de la Constantinopol vizând în special structurile economice ale statului, pe un fond de instabilitate politică, întreținută de factorul extern. Drept urmare, domnia era obligată să recurgă la cheltuieli numeroase, nevoia de bani devenind permanentă. Aceștia li s-au adăugat agravarea relațiilor Moldovei cu regatul polon, cauzat de nerespectarea înțelegerilor anterioare, precum și de susținerea de către polonezi, mereu dezmințită, însă, a pătrunderii cazacilor însoțitori ai pretendenților la tronul moldovenesc, care își legitimau acțiunile prin descendența din voievodul învins la 1574. Acesta fiind contextul istoric, scopul intervenției noastre este de a ilustra căile prin care Petru Șchiopul, străin de familia domnitoare a Moldovei, a știut să reziste 14 ani în scaunul domniei, pe de o parte, adaptându-se mediului politic intern ostil la început, iar pe de alta, celui extern, reprezentat de temuta

supremație otomană în Europa de Răsărit a celei de a doua jumătăți a secolului al XVI-lea.

Radu Cârciumaru (Târgoviște), *Despre greci și biserica lor din reședința domnească de la Târgoviște (sec. XVI-XVII)*

La Târgoviște, exemplele privitoare la prezența grecilor în secolele premergătoare apariției statului muntean par să aibă un caracter întâmplător. Cazul *oamenilor mănăstirești*, Nicola Metaxar și Gherghe Paranudî, în documentul emis în anul 1418 de către Mihail I, cel al negustorului grec, Femiano, aflat în serviciul domnului Alexandru Aldea, sunt concludente în stabilirea acestei direcții. Sfârșitul secolului al XVI-lea și primele decenii ale veacului următor confirmă cristalizarea unei comunității negustorești în vechea reședință domnească surprinsă prin intermediul tranzacțiilor efectuate de personaje precum Iane zaraful, Ghinea Mustache sau Fota de Târgoviște. Fenomenul pătrunderii limbii și culturii grecești în Țările Române este definit de apariția școlii grecești și latine, de prezența în cadrul ei a unor dascăli precum Paisie Ligaridis sau Ignatie Petrițis, remarcați chiar de către Daniil Panonianul în *Îndreptarea Legii*, tipărită la 1652. Despre implicarea directă a unui grec în viața Târgoviștei, în calitate de reprezentant al puterii centrale, dispunem de exemplul vornicului Pascale, cel care în ultimele două decade ale veacului al XVII-lea își va crea aici un adevărat domeniu funciar, sub oblăduirea domnitorului Constantin Brâncoveanu. La începutul secolului XXI, o cercetare arheologică a reaprinș chestiunea prezenței acestui grup etnic în vechea reședință voievodală, fără a se încerca corelarea descoperirii cu datele istorico-documentare. În zona primăriei Târgoviște a fost dezvelită, cu prilejul unor lucrări edilitare, în cursul anului 2005, o construcție ce părea să aparțină secolelor XVI-XVII. Ea a fost denumită *Biserica grecilor*, pe baza unei mențiuni ce amintea aici de un loc denumit cândva *mahalaua grecilor*. Fără a încerca să negăm importanța alogenilor în viața economică și politică a Târgoviștei, în studiul de față evidențiem neconcordanțele apărute în sondajele arheologice, ce ridică serioase probleme cu privire la încadrarea cronologică și funcționalitatea acestei clădiri.

Mihai Anatolii Ciobanu (Iași), *Ceremonialul înmormântării lui Constantin Mavrocordat*

Creștinul se află într-o pregătire continuă pentru „Marea trecere”. Grijă față de cele ale vieții veșnice de după moarte – căci moartea, în mentalul creștin, este calea spre adevărata viață – ocupă un loc de seamă. Trupul celui răposat este îngrijit de cei dragi asemeni omului viu, iar prohodirea – ducerea mortului la groapă – reprezintă ultimul drum spre așezarea acestuia în așteptarea Învierii. Despre înmormântarea domnilor și a doamnelor Țărilor Române avem doar câteva relatări, cele mai multe dintre ele fiind alcătuite de călători străini. Toate aceste relatări au atras atenția cercetătorilor de nenumărate ori. Astăzi venim să completăm șirul acestor relatări cu ceremonialul înmormântării lui Constantin Mavrocordat, în 1769. La sosirea rușilor, Constantin Mavrocordat a fugit la Galați, unde a fost prins și readus la Iași. În „cetatea de scaun”, la 23 noiembrie 1769, domnul a răposat. A fost înmormântat cu mare cinste în biserica mitropolitană din Iași. Ceremonialul înmormântării s-a păstrat în mai multe copii, unele publicate de ruși în secolele XVIII-XIX.

Secțiunea 8 MASĂ ROTUNDĂ

*Ideologie și rațiune de stat în politica externă a Rusiei de la războaiele napoleoniene la războiul din Ucraina.
Continuități și discontinuități*

Cuvânt introductiv și moderator: **Flavius Solomon** (Iași)

Participanți: **Gheorghe Cliveti** (Iași), **Andrei Cușco** (Iași), **Lucian Dîrdală** (Iași), **Armand Goșu** (București)

Începând cu deceniile patru-cinci ale secolului XIX, *Apusul* s-a transformat treptat într-un obiect de referință pentru intelectualitatea rusă, influențând cu timpul și tiparele de gândire ale oamenilor politici ruși din perioada premergătoare Primului Război Mondial. Raportarea la Apus, ca spațiu civilizațional, a generat de-a lungul timpului dispute intense în mediul cultural rus, reflectate și în existența a două curente

distincte – slavofil și occidentofil. În timp ce slavofili au văzut în Rusia o civilizație distinctă, cu veleități universaliste, construită în jurul ortodoxiei slave, occidentofili au integrat-o în spațiul european, având raționalismul ca element central al autodefinirii. În discutarea căilor de dezvoltare a Rusiei, inclusiv în politica externă, ambele curente au apelat mai ales la factorul ideologic. Recursul la ideologie și-a găsit continuarea și în perioada sovietică (după 1917), când paradigma cultural-religioasă a fost înlocuită cu cea a luptei de clasă. Atât în perioada țaristă, cât și în cea sovietică, alături de aspectele ideologice, în luarea deciziilor de politică externă un rol important au jucat și raționamentele de ordin pragmatic. În timp ce în Imperiul Rus se poate vorbi de o reducere treptată a rolului pragmatismului politic în luarea deciziilor de politică externă, în dauna ideologiei, în Uniunea Sovietică, cu unele fluctuații conjuncturale, mișcarea a fost în sens invers. Din nou, prin contrast, după destrămarea URSS, în special după anul 2000, decidenții politici ruși și o parte tot mai importantă a formatorilor de opinie influenți au recuperat gradual perspectiva ideologică în fundamentarea strategiilor și acțiunilor de politică externă. Construit în parte pe cadrul de gândire slavofil, prin adăugarea unor elemente identitare dezvoltate în perioada sovietică, curentul cultural-politic actual dominant așază Rusia în centrul unei civilizații euro-asiatice, aflate într-o dispută istorică neîncheiată cu Occidentul. Plecând de la această perspectivă conceptuală, în cadrul mesei rotunde vor fi discutate mai multe aspecte din istoria politicii externe a Rusiei/Uniunii Sovietice în ultimele două secole, cu o privire specială asupra relațiilor cu popoarele/statele din Europa Centrală și de Est.

Secțiunea 9

Misiuni diplomatice, război și spionaj în secolul XX

Claudiu-Lucian Topor (Iași), *Agențiile diplomatice ale statelor neutre din România sub regimul ocupației germane. Reclamații, percheziții și expulzări între 1916-1918*

Subiectul comunicării se referă la un aspect insuficient acoperit în tematica ocupațiilor militare din anii Primului Război Mondial:

raporturile dintre ocupații militare și diplomații puterilor neutre. Sub lupa observațiilor istorice au intrat consecvent regimurile politice, actele administrative și implicațiile juridice, economia de război și viața cotidiană în teritoriile ocupate, propaganda și starea de spirit a populației. Interacțiunea, adesea și conflictele, dintre administrația ocupanților și diplomația statelor neutre reflectă însă noi episoade încărcate de semnificații greu de ignorat în interpretarea istorică. România beligerantă, confruntată din 1916 cu cerințe noi de administrație militară, oferă ea însăși terenul unei spectaculoase înfruntări între acuzațiile Comandaturii militare germane și replicile diplomaților puterilor neutre.

Andreea Dahlquist (Târgoviște), *Consulatele suedeze din România în prima jumătate a secolului XX*

Istoria consulatelor și vice-consulatelor suedeze de pe teritoriul Țărilor Române a început în anul 1824, atunci când reprezentantul Regatului Unit al Suediei și Norvegiei a fost desemnat consul general pentru întreg Imperiul Otoman și implicit pentru Moldova și Țara Românească, provincii aflate încă sub suzeranitatea Porții. Ulterior, sultanul a hotărât înființarea unei rețele de oficii consulare în orașele-port ale Imperiului pentru a stimula comerțul în regiune. Astfel, Regatul Unit al Suediei și Norvegiei a deschis primul vice-consulat la Galați. A urmat deschiderea pe rând a unor oficii consulare ale Regatului scandinav la Brăila, București, Sulina, Constanța, Cluj (mutat ulterior la Sibiu), Cernăuți, Timișoara și Brașov. Astfel, până la jumătatea secolului XX, Suedia avea să fie reprezentată în toate provinciile, deși nu exista un număr însemnat de cetățeni suedezi care să rezideze în România. Funcțiile de consul și vice-consul au revenit, de cele mai multe ori, unor oameni influenți, care dețineau afaceri profitabile. Aceștia au acționat în interesul statului pe care l-au servit, dar au lucrat de foarte multe ori și pentru sporirea propriilor afaceri, derulate în regiunile în care s-au aflat. Un exemplu în acest sens l-au reprezentat membrii familiei Mendl, care au monopolizat funcțiile oficiilor consulare din Brăila și Galați. În atribuția acestor reprezentanți consulari intrau, printre altele, acordarea de asistență juridică tuturor cetățenilor suedezi care rezidau pe teritoriul României și cetățenilor statelor ale căror interese au fost preluate de Suedia, eliberarea și

reînnoirea vizelor, stimularea mediului de afaceri și a schimburilor comerciale româno-suedeze. Odată cu instaurarea regimului comunist în România, cea mai mare parte a acestor oficii diplomatice au fost închise.

Adrian Vițalaru (Iași), *Secretarii generali ai Ministerului Afacerilor Străine al României în perioada interbelică*

În organigrama Ministerului Afacerilor Străine al României, secretarul general ocupa un loc central, având atât atribuții politice, cât și administrative. Numiți de ministrul Afacerilor Străine, secretarii generali erau, în general, diplomați de carieră, ce aveau o vastă experiență diplomatică. Dacă pentru unii dintre diplomații ce au deținut postul de secretar general această etapă a reprezentat o trambulină spre funcția de ministru al Afacerilor Străine sau spre conducerea unor misiuni diplomatice importante (Gheorghe Derussi, Dimitrie I. Gr. Ghica), pentru alții a reprezentat o încununare a carierei diplomatice (Constantin C. Olănescu, Mihail Arion), fiind ultima funcție deținută în Ministerul Afacerilor Străine.

Bogdan Schipor (Iași), *Evacuarea oficiilor diplomatice din Polonia în septembrie 1939*

Izbucnirea războiului germano-polon, la 1 septembrie 1939 și escaladarea rapidă a conflictului, generată de declarațiile de război ale Franței și Marii Britanii adresate Berlinului două zile mai târziu, au pus România într-o situație politico-diplomatică fragilă și complicată. Soluția imediată adoptată de către liderii politici de la București a fost aceea a adoptării neutralității față de conflictul european, considerată pe moment singura variantă care permitea conservarea independenței și integrității statului. În acest context România neutră a încercat să evite scenariul unei agresiuni externe. Teama de o eventuală intervenție germană sau germano-ungară era una cât se poate de reală, iar documentele o confirmă, la fel ca și îngrijorările față de o eventuală invazie sovietică. Cu toate acestea, dacă prim-planul agendei bilaterale româno-polone l-a constituit problema tezaurului sau a refugiaților polonezi, nu mai puțin importantă a fost chestiunea reglementării oficiale a situației diplomaților și ambasadei poloneze de la București.

Până acolo însă, contextul și evoluția războiului au impus evacuarea oficiilor diplomatice și consulare românești, dar și străine din Polonia, iar aceasta s-a făcut, în cea mai mare parte, tot prin România și cu sprijinul diplomației românești. Aceste evacuări s-au făcut adesea în grabă, cu mari eforturi și intervenții, diplomații români fiind nevoiți să facă față atât unor presiuni venite din partea țărilor din Axă, cât și unor solicitări numeroase, venite din partea corpului diplomatic străin de la Varșovia. Fie că vorbim despre reprezentanțele diplomatice ale Marii Britanii ori Statelor Unite, de misiunile Greciei, Suediei, Belgiei sau Elveției, singura opțiune de evacuare a fost prin România și cu ajutorul României. De cele mai multe ori, diplomații români aflați la post în Polonia au fost cei care, în condiții de război, au oferit sprijin pentru evacuarea acestor misiuni diplomatice. Demersul de față încearcă să creioneze acest episod mai puțin cunoscut al conflictului care a zguduit temeliele Europei și lumii la 1 septembrie 1939.

Sorin Ivănescu (Iași), *„Clubul mincinoșilor”*. *Serviciul „D” al Securității și acțiunile de dezinformare*

În România comunistă, după model sovietic, în cadrul Securității a fost creată, în anul 1968, o structură ce se ocupa cu dezinformarea. Având inițial obiective precum „derutarea serviciilor de spionaj și contraspijonaj străine”, serviciul primește o nouă misiune, anume compromiterea în străinătate a disidenților români. Lucrarea își propune să prezinte modul în care acest serviciu al Securității acționa, prezentând diferite cazuri concrete.

Secțiunea 10

Presă, politică și cinematografie la sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX

Harieta Mareci-Sabol (Suceava), *„Recomandat de medici și vândut de noi”*. *Sănătate și publicitate în presa bucovineană a anilor 1890-1910*

În 1898, Hans Heger, editorul principalei reviste austriece de profil „Pharmaceutische Post” atrăgea atenția asupra „doctoriilor

patentate”, care nu beneficiau de aceeași publicitate precum produsele artisanale”, aflate la limita farmacopeciei. Văzut din Viena, locul de naștere al industriei de medicamente – ca și al presei moderne – era Franța, influența celor două răspândindu-se în Anglia și, ulterior, în Germania și Austria. În comparație cu publicațiile periodice franceze, cele austriece nu au cunoscut o ofensivă spectaculoasă a reclamelor la medicamente, în 1894 autoritățile imperiale cerând ca astfel de „mărfuri” să fie verificate și aprobate de către o agenție de stat, înainte de a fi permise pe piață. Deși presa din Bucovina nu a excelat în publicarea intensivă a sloturilor publicitare și numai 5-10% dintre reclame promovau serviciile medicale, medicamentele și cosmeticele, este interesant de urmărit modul în care cotidienele „centrale” au contribuit la „comercializarea medicinei”, prin popularizarea numelor unor doctori (mai tineri sau mai cu experiență) și a denumirii unor produse farmaceutice. Comunicarea noastră se referă la aceste aspecte, prezentând totodată „oferta” farmaciilor din Cernăuți, Suceava, Rădăuți, Gura Humorului, Siret, Vijnița sau Coțmani și ceea ce putea fi comandat la Viena, Praga, Budapesta sau Lugoj.

Florea Ioncioaia (Iași), *Jurnalismul grafic: desenul satiric în presa de informații din România la începutul secolului XX*

Desenul de presă este adoptat în presa românească către finele secolului XIX, relativ în sincronie cu presa europeană. Mai întâi în magazinele satirice, apoi în noile cotidiene de informații, desenul, fie satiric, fie descriptiv, atât sub forma „cartușelor” publicitare, cât și prin portretistica de actualități, însoțește revoluția grafică a presei românești din epocă, respectiv, renunțarea la presa pe coloane-bloc. Este drept că locul său va fi disputat destul de repede de ilustrația fotografică, dar cel puțin în deceniile din jurul lui 1900, reproducerea fotografică în presa este încă pe cât de scumpă, pe atât de modestă calitativ. Acesta este contextul în care, sub influența probabil a presei satirice (*Moftul român*, înainte de toate) care începe să folosească destul de intens caricatura, ziarul *Adevărul* începe să folosească desenul de presă cu caracter satiric. Este o atitudine de pionierat, care se structurează însă pe parcursul a mai multor ani, în preajma noului secol, odată cu introducerea rubricii „Chestia zilei”, cu care de altfel se va identifica. Astfel că *Adevărul* va deveni nu doar pionierul acestei practici în presa

românească de informații, ci și utilizatorul său cel mai perseverent, reușind să facă din aceasta una din mărcile distinctive ale proiectului său editorial, ca un instrument-cheie al acțiunii sale publice. Integrat demersului jurnalistic, acest demers este deopotrivă ilustrativ și comic, mizând în primul atât pe o formă de burlesc narativ, cât și pe o relație naturală cu textul scris. Demersul de față își propune să reconstituie originile acestui fenomen și să discute importanța sa asupra evoluției mesajului editorial în presa românească de la începutul secolului XX.

Mircea-Cristian Ghenghea (Iași), *În slujba Puterilor Centrale. Ziarul „Seara” și neutralitatea României (1914-1916)*

Prima conflagrație mondială a debutat, pentru țările care s-au declarat inițial neutre, cu un război pe tărâmul propagandei, prin intermediul căruia atât Antanta, cât și Puterile Centrale încercau să-și atragă noi aliați ori să și-i păstreze pe cei vechi. România nu a reprezentat o excepție, rezultatele eforturilor ambelor părți fiind vizibile încă din primele luni de la declanșarea conflictului. În cadrul acestei încrâncenate înfruntări propagandistice, ambele tabere au aruncat în luptă resurse însemnate, încercând să obțină controlul și să-și diabolizeze adversarii. La nivelul presei românești, unul din periodicele care au promovat, pe aproape întreaga perioadă a neutralității, interesele Puterilor Centrale, a fost ziarul bucureștean „Seara”, care a dus o luptă, de multe ori inegală, cu publicațiile antantofile. Prin intermediul textului nostru oferim o prezentare de ansamblu a acestei campanii de presă, precum și unele amănunte referitoare la cei care s-au aflat în componența formulei redacționale a respectivului ziar.

Ionuț Nistor (Iași), *Cinematografia românească sub impactul producției germane de filme în anii '20*

Timp de aproape un deceniu, legăturile României cu Germania în privința producției și difuzării de film au fost naturale și intense, raportat la dimensiunea producției românești și la capacitatea întreprinzătorilor locali de a proiecta importurile. Fiind o piață liberă, nereglementată decât de jocul cererii și ofertei, ghidată de profit și „gustul publicului”, cu o critică de specialitate aflată la început de drum și nu tocmai favorabilă genului în sine, fără școli de formare a

specialiștilor, industria românească de profil a fost sub impactul celei germane. Până spre 1928, cele mai multe filme rulate în România au fost germane, majoritatea comedii ușoare sau aventuri captivante. Marile producții ale cinematografilei expresioniste sau ale noii obiectivități au ajuns în număr redus în România, foarte puține având succes și presă bună, cu analize care să stimuleze „gustul publicului”. Schimburile româno-germane din această perioadă nu au însemnat, însă, numai importul de filme, afacere particulară, în care statul român nu s-a implicat. Cele mai importante componente ale relației inegale dintre cele două cinematografii au fost de natură formativă. În absența unor școli speciale și a unei tradiții puternice, marii regizori români s-au format prin contactul direct cu mediul german, fie prin stagii în Germania, fie în cadrul colaborărilor pentru realizarea unor filme. Cele mai multe producții românești au fost, de fapt, coproducții româno-germane, în care scenele, imaginea și chiar interpretarea s-au făcut cu aportul specialiștilor germani și austrieci. Societățile germane de film, în special UFA, au folosit inteligent rețeaua camerelor de comerț româno-germane pentru a transmite caselor de film listele cu producții pe care le puteau achiziționa și au speculat, în interes reciproc și deopotrivă avantajos, lipsurile pe piața românească pentru a difuza tehnologie, cunoaștere, dar și pentru a recruta actori și regizori valoroși. Aceste schimburi naturale, care au contribuit la formarea cinematografilei românești interbelice, au fost întrerupte în 1933, pe fondul reacției restrictive internaționale la adresa regimului hitlerist, aplicate imediat exacerbat și în România.

Secțiunea 11

Școli, patrimoniu și arhive în secolele XIX-XXI

Leonidas Rados (Iași), *Așezământul școlar de la 1851: context, modele, limite*

La jumătatea secolului XIX apărea la Iași *Așezământ pentru reorganizarea învățăturilor publice în Principatul Moldovei*, o complexă „constituție” școlară. Rezultat de excepție al muncii unei echipe de învățați rânduită de domnitorul Grigorie Alexandru Ghica,

Așezământul răspundea unei nevoi de ordonare, de așezare pe baze mai stabile a învățăturilor publice, resimțite de ani buni în păturile cultivate, active ale societății moldave, care cereau insistent „bune rezultate”. Comunicarea urmărește contextul intern care a făcut posibilă inițiativa domnitorului, activitatea comisiei de redactare, modelele pe care le-a urmat, principale prevederi și, în final, chiar limitele importantului act, identificate de oamenii școlii în anii care au urmat.

Cătălina Mihalache (Iași), *Inspecțiile școlare la sfârșit de secol XIX și începutul celui următor*

Ce se schimbă în structura, motivația și mecanismele de inspecție școlară în deceniile care fac trecerea de la un secol la altul, mai precis din anii 1880 până la debutul Primului Război Mondial? Au fost schimbări de substanță sau doar declarative? Cum au influențat reorganizările administrative și recrutarea personalului de control eficiența acestui demers? Cine erau cei care trebuiau să exercite acest rol de control și în ce măsură au contat opțiunile lor personale în aprecierea realităților de pe teren? Există analogii posibile între cazul românesc și situația din alte regiuni? Există o ideologie (un ethos) al inspecțiilor școlare din această epocă? Acestea ar fi doar câteva dintre interogațiile care ghidează cercetarea noastră și la care vom căuta răspunsuri argumentate, bazate pe bibliografia disponibilă, pe actele normative la care am avut acces, pe documente de arhive, fragmente de memorii ș.a.

Marian Hariuc (Iași), *Școlile germane din România la începutul perioadei interbelice: o analiză a implicării Republicii de la Weimar (1920-1925)*

În primii ani după Marele Război, relațiile culturale româno-germane au fost puternic influențate de ruptura diplomatică produsă între cele două state. După restabilirea legăturilor, noua Germanie de la Weimar și-a schimbat fundamental atitudinea față de ceea ce însemna cultură și educație germană în România, iar principala cauză a constituit-o existența unei minorități etnice germanofone mult mai numeroase din interiorul noilor granițe românești. Școlile cu predare în limba germană au trebuit să dezvolte un dialog complicat cu statul

român. Multe dintre aceste instituții aparțineau comunităților confesionale. Ministrul german în România, Hans Freytag, a primit misiunea de a cunoaște condițiile în care funcționau îndeosebi instituțiile de învățământ din Transilvania și Bucovina și Banat. La fel de relevante au fost și conexiunile unor personalități politice și culturale săsești, precum Richard Csaki, cu instituțiile germane responsabile cu menținerea germanismului în comunitățile etnice din statele sud-est europene. Demersul are la bază interpretarea informațiilor pe care instituțiile diplomatice de la Berlin le dețineau în primii ani după război. De asemenea, urmărește atitudinile față de acțiunile statului român în plan politic și legislativ până în faza elaborării unei legi a învățământului particular românesc.

Ina Chirilă (Iași), *Gh. Ungureanu (1907-1975) între datorie și implicare personală pentru salvarea patrimoniului ieșean*

Activitatea lui Gh. Ungureanu este în general cunoscută istoricilor și arhiviștilor ieșeni. Istoriografia i-a remarcat studiile privitoare la trecutul unor instituții juridice și personalități culturale, contribuții publicate în 11 volume de autor, trei volume în colaborare și zeci de studii istorice. Și-a scris opera bazându-se pe surse inedite din Arhive, Gh. Ungureanu fiind angajat și director al Arhivelor Statului din Iași din 1926 până în 1967, când s-a pensionat. Despre activitatea sa arhivistică se cunosc însă puține lucruri și mai nimic despre implicarea în viața culturală ieșeană. Originar din zona Neamțului, Gh. Ungureanu s-a format ca jurist, fiind absolvent al Facultății de Drept din Iași. A ales să muncească la Arhivele Statului în contextul în care acestea se aflau într-un proces de reformare instituțională și ideologică, asigurând trecerea spre regimul comunist. Demersul de față propune o discuție despre contextul și mediul în care s-a format ca arhivist și om de cultură, și să prezinte gesturile sale de salvare a patrimoniului și de organizare a instituțiilor culturale locale, considerând biografia sa una dintre cele mai elocvente exemple prin care se pot ilustra implicațiile și rostul arhivistului în societatea românească a secolului XX. Informațiile comunicării de față sunt susținute de noi surse documentare oferite recent de către fiul său, academicianul Alexandru Ungureanu, întregind astfel fondul personal al fostului director, constituit de către arhiviști la scurt timp de la după dispariția sa.

Cătălin Botoșineanu (Iași), *Iluzia unui trecut. Arhivele publice ale Iașului în perioada comunistă*

Legătură dintre istorie și arhive este una neechivocă. Din păcate, în spațiul academic din România, un dialog între istorici și arhiviști care să capete consistența unui număr tematic al unei reviste încă nu a avut loc. Este o pierdere în aceeași măsură pentru ambele categorii profesionale, dar mai ales pentru patrimoniul arhivistic. Obişnuim să vedem arhive doar în depozitele Arhivelor Naționale, ignorăm o realitate mult mai complexă. Multe fonduri de documente ale unor instituții sau eşantioane ale cazuisticii istoriei recente rămân să fie reprezentate doar de simpla inventariere a mărturiilor care au rămas. Ce categorii de acte s-au agregat în fonduri de arhivă și cine a decis eliminarea celorlalte documente, dar mai ales pe baza căror criterii, sunt provocări reale pentru instituții și arhiviștii ANR. Numai că această perspectivă solitară este una extrem de riscantă. Întrebări esențiale cu care trebuie chestionat trecutul și mai ales modul cum instituțiile publice sau private acumulează documentele au rămas în afara discuției profesionale. Orice comunitate își păstrează arhivele produse în trecutul recent. Ce eşantioane alege să își tezaurizeze, care sunt instituțiile reprezentative care produc „arhive” ce vor deveni în timp „Arhive” sunt alegeri mai curând dintr-o zonă semi-clandestină. Lipsește, în spațiul comunității publice și academice ieșene, o discuție asupra acestor realități. Arhivele nu ascund doar un trecut, ci și foarte mult prezent, domenii întregi de activitate curentă intersectându-se cu mărturiile din documentele produse anterior. Dacă ideologia comunistă din secolul al XX-lea a putut fi reconstituită de Fr. Furet, căruia i-am preluat și adaptat titlul unei cărți celebre, o istorie a Iașul comunist se poate transforma într-o reală provocare pentru istorici. Am în vedere o istorie diferită de cea a versiunilor oficiale sau acomodante. Instituțiile care au funcționat în perioada comunistă, din diferite domenii, administrativ, de miliție, școlar, economic, muzeal, academic, sanitar sau juridic au o arhivă în măsura în care interese diverse au intersectat evoluția acestora. În comunicarea de față voi chestiona soarta arhivelor acestora și modul în care sunt acoperite documentar realitățile Iașului comunist sau post-comunist.

NOTE

